

Heðin Mortensen, borgarstjóri:

Vit eiga at banna píkum í høvuðsstaðnum

Borgarstjórin heitir nú í sambandi við umhvørvisvikuna í høvuðsstaðnum á landstýrismannin at virka fyri, at kunngerðin um nýtslu av píkadekkum verður broytt soleiðis, at bannað verður at koyra við píkum inni í høvuðsstaðnum.

Í turrveðri slítir ein vanligur persónbilur á píkadekkum millum 10 og 20 gram av dusti av vegnum um dagin. Tað mesta av hesum endar sum samantrýst dust framvið vegnum. Ein partur fer upp í luftina og ein part av tí anda vit niður í okkum. Tey, sum anda mest niður í seg, eru tey, sum eru nærmast hjólunum – børnini! Hvør bilur, sum koyrir á píkadekkum, hevur ábyrgd av umleið 100 kg av asfaltsdusti hvønn vetur.

Í Evropa verður mettt, at 13% av teimum, sum hava astma, og 15% av andadráttssjúkum annars í býunum, eru sjúk orsakað av luftdálking, sum stendst av gassi og bitlum (partiklum). Píkadekksdálking er sera umfatandi í býum í fjallalondum, og tí eru fleiri býir farnir at avmarka ella banna nýtsluni av píkadekkum. Aðrir býir lutvíst eisni avmarka koyringina í miðbýunum orsakað av útlátsdálking.

Ein máting í norska høvuðstaðnum vísti, at smábitladálking úr Evropa hevur ábyrgd av helminginum av gasseitranini av luftini, bílaútlát, víða- og oljufýring umleið 30% og vegdust ábyrgd av restini. Útstoytsbitlar eru sera smáir, eru av organiskum uppruna og kunnu vera krabbameinselvandi, m.a. tí at vit anda teir heilt inn í lunguni. Vegdustið er tað mesta av mineralskum uppruna og av tjøru, hetta eru stórrí bitlar, sum seta seg í bronkiurnar.

Ongar veruligarkanningar eru gjørdar í Føroyum, men ferðsluliga kunnu vit oftast samanberast við norskari býir. Taka vit ein bý sum Trøndheim, so er dálkingin av vegdusti har upp til 10 ferðir hægri enn tað mark, sum ES eftir vegleiðing frá WHO hevur mettt sum vandamikið fyri fólk. Í Oslo var dálkingin 5 ferðir hetta hámark, tá ringast stóð til.

WHO hevur ikki kunnað sett nakað lágmark, hetta tí ikki er staðfest enn, hvussu stórir partur av fólkinum eru ovurviðkvom fyri hesum slagnum av dálking.

Dálkingin frá motorum er í minking, bæði orsakað av katalysatorum, partikkulfiltrum og tí at motorarnir dálka minni sum heild við betri brenning og reinari útláti. Her hevur kommunan eisini roynt at hjálpa til við at keypa nýggjastu og minst dálkandi bussarnar. Men trupulleikin av vegdustinum fer ongan veg, so leingi píkadekkini eru loyvd. Umframt sjálva dálkingina, so er umvælingarkostnaðurin av vegaslitinum ómetaliga stórir, eins og reingerðin kostar sera nógv. Tí verður dustið ikki tikið burtur, so dálkar tað alt árið.

Landsverk hevur staðfest, at píkadekk minka munandi um vandan fyri ferðsluvandlukkum í hálku. Hetta ger, at vit mugu staðfesta, at píkadekk hóast alt umboða ávísar trygd í ferðsluni. Fyri nøkur. Tí hesi kenna seg ikki trygg uttan. Hinvegin mugu vit staðfesta, at í Tórshavnar kommunu slepst til arbeiðis við eini nýmótans umhvørvisvinaligari og ókeypis bussleið, teir fáu dagarnar, tá illa ella ikki er koyrandi fyri hálku.

Tørvur er at minka um brúkið av píkadekkum, eingin ivi um tað. Men vit fara sjálvandi ikki at banna t.d. norðradalsmonnum at brúka píkadekk. Tað er vónleyst. Men nú umhvørvisvika er, eiga vit at hugsa um teir ómetaliga stóru fyrirminir, eitt forboð fyri nýtslu av píkum í sjálvum býnum hevði havt við sær. Býurin hevði blivið munandi reinari og vit høvdu havt fleiri miljónir til nýgerð og umvælingar av veganetinum, eins og til at gera samlaða veganetið tryggari.

Eg havi fyri stuttum havt fund við landstýrismannin í innlendismálum, Kára P. Højgaard. Í tí sambandi verður nú heitt á landstýrismannin at virka fyri, at kunngerðin um nýtslu av píkadekkum verður broytt soleiðis, at bannað verður at koyra við píkum inni í høvuðsstaðnum.

Mugu leggja ætlanir fyri framtíðarnýtslu av tilfeinginum

- Fólkafráflyting er ikki rætti mátin at minka um burturkast og dálking, segði ein væluppløgd Jóhanna Olsen m.a. í røðu sínari tá Umhvørvisvikan 2012 hjá Tórshavnar kommunu fór av bakkastokki

Fyriskipararnir av Umhvørvisvikuni 2012 hjá Tórshavnar kommunu høvdu boðið Jóhannu Olsen, stjóra á Umhvørvisstovuni til setanina sunnudagin 29 apríl at hugleiða um umhvørvið.

Niðanfyri er røðan hjá Jóhannu Olsen endurgivin:

Góðan dag,
– Havnin skal skína – kommunan skal skína! Eg haldi meg hoyra eitt slag av endurnýtslu í heitinum, sum Tórshavnar kommuna hevur valt at kalla Umhvørvisvikuna í ár. Hvat mann leggja aftanfyri hetta so poleraða heitið? Tað fara vit helst at hoyra meiri um hesa vikuna, nú Tórshavnar kommuna setur umhvørvið á breddan.

– Fyrst fari eg at skrúva tíðina nøkur fá ár aftur, tá ein bólkur av næmingum frá einum fólkhúsi var og vitjaði okkum á Umhvørvisstovuni. Endamálið við vitjanini var at savna tilfar til eina verkætlan, ið næmingarnir vóru í gongd við. Evnið, sum næmingarnir høvdu valt at djúpa seg í, var nýtsla av sápu og kemiskum evnum. Og ein av spurningunum frá teimum var, hví vit vaska alt so reint, og tá samstundis dálka umhvørvið við øllum sápurestunum frá reingerðini í húsarhaldinum. Hóast unga aldurin hjá næmingunum, vakti stóra nýtslan av kemiskum evnum í húsarhaldinum stóra undran, tí øll henda nýtsla, ið skal gera alt so skínandi reint heima við hús, dálkar heimið hjá fiski og øðrum dýrum. Tað hildu tey verða sera mótstríðandi. Og rætt er, vit mugu ansa eftir at ikki bara yvirflatan er skínandi rein, meðan gruggið hópar seg saman undir yvirflatum.

– Eg havi fleiri ferðir síðani hugsa um, hvussu skilagóðir hesir næmingar vóru. At tey stillaðu kritiskar spurningar, og viðgjørdur hesar í uppgávuni, ið staðin fyri at leypa uppum har garðurin er lægstur og kopiera útflyggjaða tilfarið yvir í uppgávuna, tað er tekin um gott arbeiði. Tað er so hugaligt at síggja eldhugaðan ungdom sum um nøkur ár skulu yvirtaka uppgávnar og ábyrgdina frá okkum. Vónandi verða tey verandi í Føroyum, ella vanda nösina heimaftur eftir loknan lestur.

– Skapa vit ikki umstøður í hesum landi hjá komandi ættarliðum at búgva, arbeiða, trívast og nøra seg í, ja, so verður lætt at fáa kommununa at skína. Eingi fólk, einki burturkast, ongar kloakkleiðingar – kanska eingin umhvørvistrupulleiki. Men tað er ikki soleiðis vit eiga at fáa kommununa at skína!

– Tað eru í ár 20 ár síðani stóra ST ráðstevnan um umhvørvið og menning varð hildin í Rio de Janeiro, og seinni í ár verður ein uppfylgjandi ST ráðstevna aftur hildin í Rio de Janeiro, har m.a. status fyri ætlanir fyri burðardyggja menning verður gjørt. Tað, sum spurdist burtur úr ráðstevnu fyri 20 árum síðani, var m.a. Agenda 21 skjalið. Við hesum skjali samdust londini um, at arbeiðast mátti fyri at bøta um umsitingina av náttúrutilfeinginum og fyri at minka um støðugu dálkingina á umhvørvið.

Føroya landsstýrið hevur tikið undir við Agenda 21 skjalinum, og hetta merkir millum annað, at vit skulu leggja eina ætlan fyri burðardyggja menning. Eina beinleiðis ætlan fyri burðardyggja menning hava vit tíverri ikki fingið enn, hóast tað fyri 10 árum síðani varð gjørt eitt uppskot til ein slíka ætlan.

– Hinvegin hava fleiri kommunur tikið undir við Grøna skjalinum, sum er ein yvirlýsing fyri arbeiðið hjá føroysku kommununum fyri burðardyggari menning. Júst hvussu tað gongur við hesum kommunala arbeiði veit eg ikki. Tó veit eg, at tað í dag eru fleiri kommunur, sum leggja stóra orku í at fáa leitt kloakkir í eina spillivatnsskipan og haðani beinleiðis á sjógv. Endamálið við hesum er at tryggja, at dálking ikki stendst av kloakkunum í nærumhvørvinum.

– Skyldan hjá okkum borgarum og øðrum brúkarum av spillivatnsskipanunum er at ansa eftir, hvat vit leiða út og burturbeina. Vit eiga sum samfelag at hugsa okkum væl um, hvat vit burturbeina og hvussu. Og í hesum sambandi kann eg ikki lata verða við at hugsa ódámliga tankan, at vit móguliga eru í gongd við at leiða partar

av okkara virðismiklasta tilfeingi burtur frá okkum. Og tað er tilfeingið, ið eg tosaði um fyri løtu síðani, ungu og ágrýtnu næmingarnar – tað eru tekin í sól og mána um at komandi ættarlið flyta av landinum og hava ilt við at venda heima aftur til Føroyar. Hetta er ikki ein burðardygg menning!

– Avbjóðingarnar kunnu tykjast stórar, serliga tá pílararnir venda skeiva vegin. Men karmarnir og potentialið, ið vit hava, er so stórt og gott, og tí er uppgávan avmarkað og yvirkomulig.

– Vit eru so heppin at liva í einum landi við ríkari náttúru, og móguleikar at nýta náttúrunnar tilfeingi eru nógvir og góðir. Vit hava firðir, ið hava bestu karmar hjá smáfiski at vaksa upp í. Á firðunum eru karmarnir at ala fisk á í heimsklassa. Og úr sjóvarfallinum á firðunum ber til at fáa orku – støðuga, varandi orku, ið kann verða støði undir framtíðar orkuframleiðslu. Náttúruna hava vit fingið at brúka burðardyggt. Stórsti partur av okkara náttúru er undir havvyirflatuni – tí skínandi og blonku yvirflatuni. Og náttúrunnar ríkidømi okkara klárar enn tá at endurnýggja seg, vit eru so heppin sum fá. Vit eru ovurhonds rík, einki at ivast í tí!

– Alt hetta hava vit fingið til láns frá okkara eftirkomarum, og okkara fremst skylda er at umsita tilfeingi soleiðis, at okkara eftirkomarar kunnu yvirtaka náttúruna og hennara tilfeingi í minst líka góðum standi, sum tá vit yvirtóku hetta frá undanfarnu ættarliðum. Og tí er eisini so sera umráðandi at skapa karmar fyri at komandi ættarlið tíma at búseta seg her heima.

– Ná, lat meg eisini tríva í ein jaligan vinkul. Eg haldi meg hóma eitt rák – frá at liva í eini forbrúksmentan, har vit keypa og keypa, fyri síðani at skifta út og